

העדר במזרע בתשכ"ו

- 17 עגלות הרות לייצוא
- 10 עגלות הרות למשקים בארץ
- 5 עגלות גדולות לבשר מחמת אי-התעברות
- 5 עגלות קטנות לגידול
- 1 עגלה, תאומה לעגל, ל"בשר לבן".

כאמור, יצאו את העדר 56 פרות ובטבלה מיוחרת צוינו פרטים אלה על היוצאות: הגיל, מספר התחלובה לעת היציאה, משקל הגוף, והי סבה ליציאה. אין אמנם אפתעות מיוחדות בסיבות היציאה ובגיל היוצאות, אולם הודות לפירוט שברשימה זו הרי יש ענין בהדגמתה.

טבלה 1. סיבות היציאה של פרות בתשכ"ו

מספר היוצאות	הסיבה
17	בירור
16	מחלות עטין
4	הפלה
5	אי-התעברות
4	מחלת קולי
5	מחלות שונות
3	שחיטת דחק (תאונות)
2	זיקנה
56	סה"כ

ושוב וזינוג בוקרי מזרע בדד"ח המפורט לשנת תשכ"ו, שהינו למעשה צרור של טבלאות, שהנך נרתע ברגע הראשון לאמץ את עיניך ולעיין בהן, כיוון שאין הן מלוות דברי הסברה כלשהן. אבל כשנתפתח והצצת באחת הטבלאות הרי נמשך אתה מיד לעיין בכולן, עד אחת, כיוון שהנך לומד ללא כל קושי על מצב הענף בתשכ"ו ועל כל מה שקרה בו במשך השנה. מובן מאליו שאין כל אפשרות במסגרת החוברות של "משק הבקר והחלב" להצטיק טבלאות כפי שהן, ולכן נאלץ אני להסתפק בנתונים מסכמים, ממוצעים וכו', והנני מניח שדי יהיה בהם להביא לידיעת הקוראים את עיקרי הדברים שנתרחשו במרוצת שנת תשכ"ו בעדר של מזרע.

העדר והתנועה בו

מספר הפרות כמעט שלא גדל, בתחילת השנה היו 202 פרה ובסופה — 206; במוצע שנתו עמדו 206 פרות. מהטבלה המפורטת על תנועת העדר למדים שהיחס השנתי הממוצע בין חולבות ליבשות היה 78:22. במשך השנה נוספו לעדר 60 פרה ויצאו 56, מובן מאליו שכל הפרות שנוספו הן מילדות המקום, כי זה שנים רבות שאין בוקרי מזרע רוכשים בקר מהחוץ.

לא חלו שינויים בולטים בעדרי העגלות והעגלים; בתחילת השנה נמצאו 170 עגלות ו-120 עגלים ובסוף השנה — 171 ו-131, בהתאם מה מתבלטת איפוא המגמה לייצב את היקף העדר ולא להגדילו, ונראה הדבר שהודות לכך, "הקדימו רפואה למכה", ואין בוקרי מזרע מוטרדי דים ע"י עודפי חלב (שמעל למיכסה המאושרת).

התנועה בעדר העגלות, אף היא מעידה על תיכנון מראש של מניעת הגדלת עדר הפרות. בעבר הלא רחוק היה נהוג להחזיק בכל העגלות עד לאחר המלטתן הראשונה ועל ידי כך לאפשר: (1) הגדלת עדר הפרות; (2) בירור מקיף בין מבכירות רבות יותר, כיצד נהגו בעגלות במזרע בתשכ"ו? במשך השנה נמכרו 38 עגלות, לגיליהן השונים למטרות דלהלן:

הערות אחדות לטבלה 1: היוצאות מחמת זיקנה היו — האחת בגיל 12 שנים, שהגיעה לתחלובה ה-9, והשניה — בת 9 ש' שהמליטה 7 פעמים. רוב היוצאות מחמת מחלות עטין היו בגילים של 5-6 שנים — בתחלובות ה-4 וה-5; אבל גם פרות צעירות יותר נפסדו מחמת דל-קת עטין — בתחלובה השניה ואף הראשונה. לגבי המספר הגדול של היוצאות מטעמי בירור יש להעיר שרובן היו צעירות, בגילים שבין 3 שנים לשנתיים, לאחר המלטה שניה וראשונה. כבר היתה לי הזדמנות להעיר שהמונח "בירור" אינו מיוחס עוד בימינו אך ורק למיעוט תנובה ועל הרוב מצטרף פגם נוסף לפרה שמוציאים מטעמי בירור; כך, למשל,

תוצאות ההמלטות בתשכ"ו

אין לציין עונת המלטות מרוכזות בעדר מורע ולמעשה התחלקו ההמלטות לכל חודשי השנה. תוך הפרשים קטנים בין חודש למשנהו, ורק בנובמבר ובינוני התבלטה פחיתה בלידות ויש להניח שהיתה זו תופעה מקרית. המליטו 176 פרות ו־59 מבכירות, בכלל זה 8 לידות של תאומים. בס"ה נולדו חיים 228 וולדות ו־19 וולדות. נולדו מתים. מבין הולדות שנולדו מתים היו 11 עגלות ו־8 עגלים; הרי זו תופעה שונה מזו השכיחה ברוב העדרים, בהם מספר הולדות המתים ממין זכר הוא גדול מזה של העגלות (גם בעדר מורע, בתשכ"ה היו מקרי התמותה בלידה של זכרים גדולים בהרבה מאלה שבעגרות) — 72.7% זכרים לעומת 27.3% מקרי תמר (תה בעגלות). מסתבר שצמצום לידות של מבי כירות בתשכ"ו, באופן יחסי ללידות של פרות, שיבש את היחס הרגיל בין המינים לגבי התמותה בלידה; בה בשעה שבתשכ"ד אחוז המבי כירות בהמלטות היה 40.6, הרי בתשכ"ו הוא עמד על 25.1%.

מהטבלה, בה מובאים פרטים על תמותת וולדות בלידה, מתברר שרק במקרה אחד צויינה סיבת המוות כתוצאה מ"המלטה קשה". מבין 19 וולדות שמתו בלידה — 6 היו מ־3 לידות

נכללות בין קרבנות הבירור גם פרות שחליבתן קשה, בעלות מבנה עטין בלתי מתאים לחליבה מיכאנית וכדומה. מספר היוצאות מחמת תנובה בלתי מספקת הסתכם בעדר מורע בשנת תשכ"ו ב־8 פרות.

אם נצרף את מקרי אי־ההתעברות בפרות ובעגלות למקרי ההפלה (בס"ה 14 מקרים) הרי יתקבל הרושם שגם הפרעות בפוריות ממלאות תפקיד ניכר בסילוק פרות מהעדר. שאר סיבות היציאה הן בדרך כלל בתחום הנורמאלי בעדר חלב אינטנסיבי, אלא שמדאיגים מקרי ה"קולי", שגורמים גם לדלדול קשה של גוף הבהמה וממילא גם להפסד כספי גדול יותר עם חיסול מקרים אלה.

על תהליך ההאטה בהרחבת העדר אפשר ללמוד גם מהיחס (בממוצע שנתי) בין מספר העגלות לפרה ב־4 השנים האחרונות:

השנה	חס. עגלות לפרה
תשכ"ג	1.06
תשכ"ד	1.10
תשכ"ה	0.92
תשכ"ו	0.81

קבוצת אלופות ו"עתר רות" בעדר מורע.
(עומדות משמאל לימין:
פאולה, זהובית, נטע,
זוהר, ימימה).

התנובות עד 31.12.67

71,745	פאולה
59,025	זהובית
62,875	נטע
51,115	זוהר
76,210	ימימה

תנובת החלב הממוצעת לפרה בשנה כמעט שנתייציבה, תוך תנודות קלות. על 6000 ק"ג, מאז תשכ"ב ועד תשכ"ו, אולם חלה עליה בולטת בשנה האחרונה באחוז השומן הממוצע. שיעורי השומן הממוצע בשנים תשכ"ב—תשכ"ו היו:

השנה	%
תשכ"ב	3.33
תשכ"ג	3.41
תשכ"ד	3.20
תשכ"ה	3.40
תשכ"ו	3.57

בכל חודשי תשכ"ו לא קרה אף פעם שאחוז השומן יהיה פחות מ־3.50 ובמחצית הביקורות החדרשיות נע אחוז השומן בין 3.6 ל־3.8. הרי זה הישג הראוי לתשומת־לב, בשעה שמרבית העדרים הקיבוציים מניבים זה שנים אחדות חלב בעל שיעור שומן הנע סביב 3%, ואחדים מהם אף פחות מזה.

תמונה במקצת העובדה שחלב עדר מורע במחלבות תנובה הכיל רק 3.3% שומן בממוצע שנתי ובהתאם לכך נוכה מהפדיון סך שלמעלה מ־5000 ל"י מחמת חסר שומן. אמנם, ידוע הדבר שאין התאמה מדויקת לגבי תכולת השומן בין תוצאות הביקורת בעדר לבין תוצאות הבדיקה של המשלוחים במחלבות, אולם כשהתפרשים הם בשיעורים ניכרים, הרי יש לעמוד על המשמר ולברר את הסיבות לכך. כך, למשל, תוך העפת עין בטבלאות 15 ו־18 נתגלה לעיני שבביקורת הרשמית של חודש נובמבר הכיל החלב 3.8% שומן ולעומת זה — משלוח החלב באותו חודש למחלבת תנובה הכיל רק 3.4% שומן.

החסר בשומן בחלב שנשלח לתנובה, הסתכם איפוא ב־944 ק"ג; כמות החלב ששווקה בתשכ"ו הגיעה ל־1,160,240 ק"ג.

בטבלה מיוחדת הובאו סיכומי התחלובות שהסתיימו בין 1.10.65 ל־30.9.66. בס"ה נסתיימו באותה שנה 175 תחלובות. בטבלה זו סווגו הפרות לפי מספר תחלובותיהן והננו למדים ש־50 הפרות ססיימו תחלובתן הראשונה (המב־כירות) הניבו בממוצע 5650 ק"ג חלב עם 3.40%

של תאומים. היוצא מזה ששיעור הוולדות שנולדו דו מתים הסתכם ב־7.7% מכלל הוולדות שנולדו. מהוולדות שנולדו חיים נפסדה עגלה אחת בגיל של 30 יום ממחלת דלקת הריאות ו־7 עגלים, בגילים שונים, מסיבות שונות.

ענף המרבק בתשכ"ו

בס"ה הוצאו לשוק הבשר 105 עגלים; מבין אלה היו 3 שנמכרו לפני גמר הפיטום, במשקל כללי של 1037 ק"ג, משום שפיגרו בגדילה ובהתפתחות, שאר העגלים הוצאו השוקה בגילים שבין 12 חודשים ל־16 ח', ומשקלם ביום המכירה נע בין 450 ק"ג ל־520 ק"ג. המשקל הממוצע (ברוטו) לכל העגלים היה 491.7 ק"ג והגיל הממוצע — 433.3 יום.

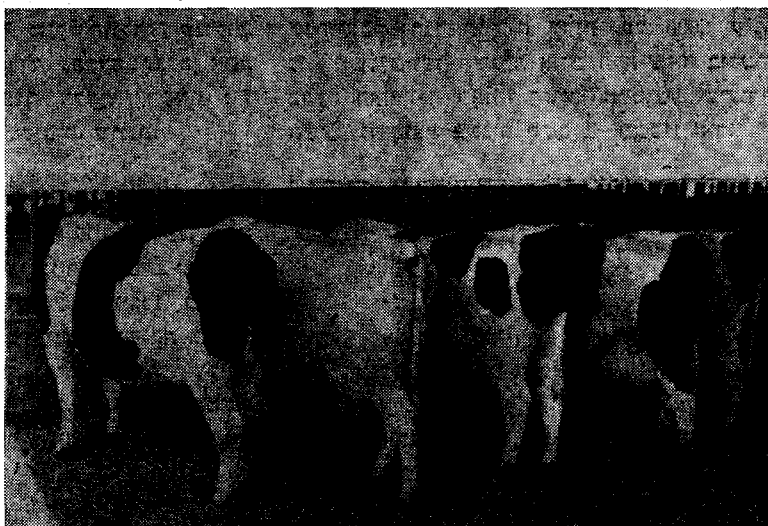
עגלים לרבייה

לציון מיוחד ראוייה העובדה של מכירת עגלים לרבייה. לעדר מורע יש כבר כעין מסורת של מכירה לפרים שאחדים מהם אף זכו בפרסים עקב הצטיינותם כמשביחים. גם בתשכ"ו סיפקה מורע 3 עגלים לרבייה — האחד למשק יטבתא, שני ל"השרות" ושלישי לייצוא. ואמנם, עדר מורע ראוי לתפקיד של ספק עגלים לרבייה משום שטופחו בו, "משפחות־אמהות" מצטיינות, מסועפות למדי, העשויות לשמש ערובה לטיב צאצאיהם. נדמה לי, שעדר מורע הוא, "העשיר" ביותר בפרות אלופות שהניבו תנובות־חיים שמעל ל־50 אלף ק"ג חלב. בסוף דצמבר 1966 עמדו בעדר 13 אלופות כאלה, בעלות תנובות־חיים שנעו בין 76 אלף ל־51 אלף ק"ג חלב; בתחילת תשכ"ו — מספרן הכולל של האלופות היה 17, אלא ש־4 מביניהן יצאו את העדר ברבע הראשון של שנת תשכ"ו.

התנובה

תוצאות הביקורת הרשמית של התנובה בתשכ"ו היו כדלקמן:

מספר הפרות בממוצע	203.8
ק"ג חלב לפרה בשנה	6077.—
ק"ג שומן לפרה	217.—
% שומן ממוצע	3.57

„פאולה“ בחברת צא-צאיה.

(עומדות מימין לשמאל:
פול, פאולה, פורת,
פירמה, פאולס).

היו מעוניינים לחזק ולהבריאן תוך תקופת יובש ארוכה יותר.

את תחלובתן השניה סיימו בתשכ"ו 49 פרות, ותנובתן הממוצעת היתה 6129 ק"ג חלב עם 3.40% שומן ב־270 ימי חליבה. 25 פרות מקבוצה זו הניבו תנובות שבין 8,900 ל־6000 ק"ג חלב; שאר ה־24 — תנובותיהן נעו בין 5,900 ק"ג ל־3000 ק"ג, ורובן ככולן חלבו תקופות קצרות מהרגיל; חלק ניכר מביניהן אף הוצא מהעדר, תוך סיום תחלובה שניה זו. מסתבר שמחלות העטין שימשו גורם ניכר בהורדת רמת התנובות בתחלובה שניה בחלק מהפרות וגררו אחריהן את חיסולן.

את תחלובתן השלישית סיימו 23 פרות ותנן בתן הממוצעת היתה 6643 ק"ג חלב עם 3.36% שומן ב־264 ימי חליבה. תנובת השיא בקבוצה זו היתה 9860 ק"ג והתנובה הנמוכה ביותר 3510 ק"ג מפרה שהוצאה מהעדר וחלבה בס"ה בתחלובתה ה־3 166 יום. גם בקבוצה זו מתבלטת העובדה של פרות לא מעטות בעלות תקופות חליבה קצרות ביותר. 8 פרות מתוך קבוצה זו הוצאו בהמשכה של התחלובה השלישית או מיד לאחר הסתיימותה, ויש מקום לסברה שמחלות העטין חיבלו גם בקבוצה זו וגרמו לקיצור תקר

שומן ב־307 ימי חליבה. בראש התור בין מסיימות תחלובה ראשונה עומדת „שיירה“ עם תנובה של 8465 ק"ג חלב, אולם מסופקני אם שאבו ממנה הרבה נחת. כיוון שהחלב שלה הכיל רק 2.86% שומן, דבר שגרם להפסד של 297 ליטר מחמת חסר־שומן, וכן צריך היה להזינה ולטפל בה 456 יום כדי שתניב את התנובה הנ"ל. כשמעיינים ברשימת התחלובות של המבכירות, נהנים אמנם מהתנובות הגבוהות, אולם יחד עם זה מודקרות גם אילו עובדות לא כל־כך מרנינות, כגון — תקופות חליבה ארוכות, קשיים בהתעברות, שיעור יציאה גדול, ילודה מופחתת בשנית ותחלואה מוגברת (מחלות עטין והפלות). לא ייפלא איפוא שמופיעים מקרים לא מעטים כשהתנובה ליום כלכלה של מבכירה שהגיבה בס"ה 5000 ק"ג אינה נופלת מזו של חברתה שהגיבה 7000 ק"ג ואף למעלה מזה.

מבין 50 מבכירות שסיימו תחלובתן בתשכ"ו ישנן כ־10 (בתחתית הרשימה), שתנובותיהן נעו בין 4,400 ק"ג ל־2,500 ק"ג; תקופות החליבה שלהן היו קצרות מהרגיל ולרובן, כאילו הרענקו תקופות יובש ארוכות. איני יודע מה היתה הסיבה העיקרית לתופעה זו, אך ייתכן שהן התייבשו מוקדם משום שהתעברו להמלטה שניה כעבור 60-70 יום מהלידה והמטפלים בהן

5.79% עם עריכת הביקורת לתקציב ההזנה נמצא שההעברה בביצוע ההזנה היתה כדי 5.25%, אולם למעשה רק בהזנת הפרות נגרמה ההעברה והיא הסתכמה ב־105,736 יחידות מזון, (11.5%) מעל לתצרוכת התיאוראטית. לעומת זה צריכת המזון בעדר העגלות ובמרבק היתה קטנה, בהשוואה לתצרוכת; באיבוס העגלות „נחסכו” כ־15,000 יח”מ (4.7% מהתצרוכת התיאוראטית) ובמרבק „הסתפקו” העגלים בתפריט שהיה קטן ב־11,700 יח”מ מהתקצבה (4.5%).

על מקורות האספקה לעדר מעידים נתונים דלהלן (ב-%):

המספוא הקנוי

66.45	מזונות מרוכזים
3.37	קליפות הדר
69.82	ובס”ה מספוא קנוי

המספוא מתוצרת המשק

7.34	תחמיצים
12.10	מספוא ירוק טרי
2.42	סלק
8.32	שחת
30.18	ס”ה

פות החליבה, לתקופת יובש ממוצעת ארוכה ולהפסד בבהמות.

25 פרות סיימו את תחלובתן הרביעית והניבו בממוצע 6982 ק”ג חלב עם 3.30% שומן ב־284 ימי חליבה. בקבוצה זו היו שתי פרות שהניבו מעל ל־10,500 ק”ג חלב וכל השאר, פרט לאחת, הניבו תנובות שבין 9000 ק”ג ל־5000 ק”ג. ארבע הקבוצות הנ”ל היוו את עיקרו של העדר מבחינה כמותית ורק 26 פרות זכו לסיים תחלובות שמעבר לרביעית. תנובותיהן של הזקנות האלה, בתחלובות — החמישית, השישית, השביעית, השמינית והתשיעית, ושל „זקנקונת” מופלגת אחת בתחלובתה ה־11, לא ביישו את זיקנותן ונעו בממוצע מעל ל־7000 ק”ג בתקופות חליבה נורמאליות.

ההזנה

הדו”ח על הרפת מספק גם פרטים מלאים על ההזנה בתשכ”ו, לפי חודשי השנה ולפי סוגי הבהמות השונים. בס”ה צרך העדר כולו משהו למעלה מ־1.5 מיליון יחידות מזון; חלקו של המזון המרוכז בתפריט היה 66.45%; השחת, התחמיצים והמספוא הירוק הטרי סיפקו 27.76% והמספוא העסיסי — סלק וקליפות הדר —

„פאולה” — הוותיקה, בת „דנדי”.

צולמה באוגוסט 1967; נולדה ב־8.1.54.

התנובה עד 31.12.66
71,745 ק”ג חלב לאחר
10 המלטות

דים על כמויות המזון המרוכז (בק"ג) שנאכלו בממוצע בשנה ע"י כל סוג לחוד, ובהתאם לכך מסתכמים הנתונים כדלהלן:

סוג הבהמה	כמות המ"מ בק"ג
פרה	3450
עגלה	1081
עגל	1625

פרטים מעניינים באופן מיוחד על ביצוע הזנת פרה במשך השנה מובאים במקורם, כפי שפורסמו בדו"ח.

הפרטים הנ"ל מעידים על כך שאספקת הרפת מושתתת על כ-70% מספוא קנוי ורק 30% מתוצרת המשק. זהו למעשה המצב ברוב עדרי החלב בארץ, אלא שבוקרי מזרע רשאים אולי להתנחם בעובדה שישנם גם משקים שמוזנים את עדריהם כדי 75%-80% במספוא קנוי מהחוץ. ברור, אם כן, הרגישות המיוחדת של הענף בישראל לגבי כל עליה בשוק המספוא!

מכיוון שהח' עמוס טרח והביא בדו"ח פרטים נוספים על הזנת העדר, אביא אותם להלן, בהנני חי שרבים ימצאו ענין בהם, מהטבלאות המפורטות על הזנת הסוגים השונים של הבהמות למ-

טבלה 2. חישוב מחיר המזון לפרה, לפי הביצוע

סוג המזון	המחיר ל"ח"מ 1 באג'	במנה %	ל"ח"מ 1000 ל' חלב		לפרה בעדר בממוצע
			המחיר ל"י	יח"מ	
מזון מרוכז	26.0	52.34	444.9	115.674	2608
גרעיני כותנה	19.63	10.93	92.9	18.236	544
סחיט יבש	23.9	3.70	31.5	7.529	183
שחת	26.47	7.29	62.0	16.211	363
תחמיץ תירס	18.5	4.08	34.7	6.420	202
תחמיץ חורפי	18.3	2.40	20.4	3.733	119
תלתן	26.0	5.70	48.4	12.584	283
פספלוס + רודוס	26.0	5.78	49.1	12.766	288
ירק אחר	26.0	0.72	6.1	1.586	35
סלק מספוא	16.0	3.10	26.3	4.208	154
קליפות הדורים	9.3	3.96	33.7	3.134	206
סה"כ	23.8	100	850.0	202.081	4985
					1,175.21

אכן, פחיתה כזו בשיעור ההתעברות עלולה להדגיש איג ויש לעמוד על הסיבות לתקלות אלה.

סיכום

אשמיע שוב את הוקרתי למחבר דו"ח כה מפורט ומאלף. מובטחני שכל המעוניינים בענף זה במשק מזרע, ובאופן מיוחד צוות העובדים, עיינו בו והסיקו מסקנות מתאימות בשאלות טיפוח, טיפול ומימשק לעתיד לבוא. יש לציין בהערכה את השקידה על איכות החלב, הן מבחינת טיבו הכללי, שהודות לו זכו גם בפרסים. כבר

ההתעברות בקר בתשכ"ו

בדו"ח הובאו תוצאות ההזרעות בחודשי השנה השונים, ובאופן נפרד לפרות ולעגלות. קשיים מיוחדים בהתעברות הפרות נתגלו בחודשים יוני-ספטמבר, ובאין הערות הסברה לכך אין באפשרותי לציין את הסיבה לתקלה זו; גם בהתעברות העגלות חלה הרעה בחודשים יולי-ספטמבר. בחישוב הממוצע השנתי נמצא שבתשכ"ו נזקקו הפרות ל-2 הזרעות לכל התעברות והעגלות — ל-1.8 הזרעות, לעומת 1.74 הזרעות לפרה ו-1.4 הזרעות לעגלה בשנת תשכ"ה.

„פאולה“ בחסות
המטפלים בה.

עקב תנובתו הטובה בשומן אלא הודות למימשק תכליתי ועירנות לבעיות הכלכליות של הענף. לבסוף אביע את איחולי ואת תקוותי שצוות העובדים יצליח להתגבר על התקלות, כגון — מחלות עטף, התעברות לקוייה ושאר הפגעים שעלולים לכרסם ברווחת הענף מחמת תנאי השיווק, שהולכים ומשתנים בזמן האחרון.

יעקב עצמון

תומצת מהדו"ח שנערך ע"י עמוס שפירא.

רכז הענף

הזכרתי לטובה את ייחודו של עדר מורע כמקור לפרי רבייה ואת כשרונם של העובדים לקיים פרות מצטיינות עד לזיקנה של ממש.

עדר מורע אינו בין המתנוססים בראש הטור בתנובתו הממוצעת בת 6077 ק"ג חלב, אם כי בתנובת השומן הממוצעת אינו נופל מעדר שה"גיב למעלה מ-7.300 ק"ג חלב. אני רשאי גם להניח שעדר מורע הוא גם לא פחות ריווחי מאשר עדרים שהגיעו לשיאי תנובה העולים בהרבה על אלה של מורע; וזאת — לא רק